

Effectmeting

Puntig II

Effectmeting Architectuurbeleid: meer cultuur in de architectuur, Puntig II

1 Korte omschrijving van het advies

Hoewel Rotterdam landelijke de status van architectuurstad heeft is het niveau van de architectuur daarmee niet volledig in overeenstemming. Kort gezegd heeft de laatste jaren de nadruk meer gelegen op de bouw*productie* dan op de bouw*fantasie*. Aan een periode van bevlogenheid en passie lijkt in de huidige tijd een eind gekomen te zijn, aldus de inleiding van het advies. In het advies bepleit de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur in aansluiting op hetgeen door het College van Rijksadviseurs in de Visie Architectuurbeleid 2008+ is gezegd voor een terugkeer naar een meer gedurfde, eigenzinnige architectuur. Onlangs nog heeft de landelijke Raad voor Cultuur in haar vooradvies op het cultuurplan 2009-2012 (Innoveren, participeren!) ongeveer hetzelfde gezegd: "Het architectuurbeleid is versmald tot procesmanagement en financieel beheer. Het komt nauwelijks meer tot stand vanuit de inhoud, waardoor de sociale en politieke rol die architectuur normaliter inneemt naar de achtergrond is verdwenen. De Raad voor de Cultuur ondersteunt de visie van het College van Rijksadviseurs dat de overheid meer inhoudelijk moet gaan sturen en zou moeten aangeven wat architectuur kan betekenen binnen de condities van onze samenleving".

In het advies, dat feitelijk meer het karakter van een manifest heeft, bepleit de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur:

- 1 goed opdrachtgeverschap
- 2 voldoende ambities bij bestuurders
- 3 bewustzijn bij alle bij het bouwproces betrokken partijen van het belang van de omgeving
- 4 meer eigenzinnigheid
- 5 het verleden zien als inspiratiebron
- 6 gevoeligheid voor de gevolgen van de bebouwing op de omgeving, met name de openbare ruimte
- 7 welstand zien als stimulans
- 8 aanstelling van een stadsbouwmeester
- 9 meer kansen voor jonge ontwerpers
- 10 ontwikkeling van een "Rotterdamse aanpak"

2 Gang door het gemeentelijk apparaat = Activiteiten in de stad

Onder de titel : 'Rotterdam, City of Architecture' worden in 2007 door alle betrokken instellingen tal van activiteiten ontwikkeld, waaronder grote tentoonstellingen in Nederlands Architectuurinstituut en Kunsthal, presentatie van bekende gebouwen in de stad en de manifestatie Power, Producing the contemporary city door de Architectuurbiënnale. Het advies van de Raad kwam uit als opmaat voor het architectuurjaar 2007. Naast meer mondiaal en landelijk georiënteerde programma's zijn er tal van lezingen en cases waarin concrete architectuurkwesties in Rotterdam behandeld worden, zoals het door Architectuur Instituut Rotterdam georganiseerde Keurmeestersproject.

3 Waarneembare effecten

Het advies van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur vloeide min of meer voort uit het standpunt van de Rijksadviseurs neergelegd in Visie Architectuurbeleid 2008+. Inmiddels heeft ook de Raad voor Cultuur in haar vooradvies dit standpunt tot het hare gemaakt. In het vooradvies presenteert de

Raad voor Cultuur een reeks aanbevelingen omtrent de basisinfrastructuur van de cultuursector. De opvattingen van het College van Rijksadviseurs weerspiegelen zich in de voorstellen die de Raad op dit gebied doet. Omdat een belangrijk deel van de basisinfrastructuur voor de architectuur neergelegd is bij instellingen in Rotterdam (Nederlands Architectuurinstituut, Berlage Instituut, Architectuur Biënnale, Archined) zal een belangrijk deel van de aanbevelingen daadwerkelijk in de Rotterdamse context zijn beslag krijgen.

De Raad voor Cultuur signaleert dat deze instellingen in belangrijke mate van hun oorspronkelijke doelstellingen zijn afgeraakt en elkaar in hun taken deels zijn gaan overlappen. Een nieuwe taakafbakening is noodzakelijk. Over in Rotterdam residerende instellingen wordt het volgende opgemerkt: het Berlage Instituut moet zijn positie als 'centre of excellence' gaan versterken. Om het 'goed opdrachtgeverschap' te versterken moet er een prijsvragencultuur ontstaan, waarbij de lokale architectuurinstituten een rol hebben te vervullen. Het vakinhoudelijk en maatschappelijk debat moet meer gestimuleerd worden; het Nai heeft daarbij een belangrijke taak. De Architectuur Biënnale moet misschien in de basisinfrastructuur worden ondergebracht. Over nut en noodzaak van een afzonderlijke stichting moet nader worden gediscussieerd.

Onlangs bracht de Van der Leeuwkring, een kring van Rotterdamse opdrachtgevers, een manifest uit met stellingen waarin wordt bepleit dat Rotterdam niet alleen excelleert op het gebied van de architectuur maar ook op het gebied van inrichting en vormgeving van de openbare ruimte. Dit manifest kan opgevat worden als een logisch vervolg op de door het standpunt van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur opgestarte discussie. In een van de stellingen vroeg de Raad aandacht voor het probleem van de kwaliteit van de openbare ruimte.

4 Beoordeling

Het keurmeesterproject dat werd georganiseerd in het kader van Rotterdam, City of Architecture 2007 kan beschouwd worden als een concrete vertaling van het maatschappelijk debat over de kwaliteit van de architectuur in Rotterdam, waarbij een 25-tal bekende gebouwen net zoals enkele decennia geleden worden beoordeeld door internationaal vermaarde critici, wordt momenteel uitgevoerd. Het advies als zodanig werd aan het begin van het jaar van de architectuur positief ontvangen, gelet op reacties van individuen uit de kring van vakgenoten. NRC Handelsblad besteedde kort aandacht aan het advies. Het statement dat in Rotterdam de nadruk meer lag op bouwproductie dan op bouwfantasie dook in verschillende publicaties en stellingen op. Inmiddels is het advies als reactie op het standpunt van het College van rijksbouwmeesters gevolgd door het standpunt van de Raad voor Cultuur dat daarmee inhoudelijk volledig spoort met dat van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur. Het recent door een aantal Rotterdamse opdrachtgevers, verzameld in de Van der Leeuwkring, uitgebrachte standpunt over de kwaliteit van de openbare ruimte leek qua inhoud en vorm veel op het manifest van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur. Achteraf kan worden vastgesteld dat inhoud en timing van het Raadsstandpunt juist was.

5 Vervolgstappen

Aanvulling juni 2008

In de *Culturele staalkaart 2007*, het boekwerk met sectoranalyses dat de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur uitbracht in mei 2007 als opmaat voor het in 2008 verschijnende cultuurplan, was het hoofdstuk over architectuur voor belangrijk deel

gewijd aan de kritiek zoals die in het advies reeds was verwoord. Als zwakke kanten van de architectuursector in Rotterdam werden genoemd:

- weinig discussie over grote projecten
- onvoldoende eigenzinnig
- te veel nadruk op standaardproductie
- onvoldoende continuïteit in eenmaal begonnen projecten
- onvoldoende trots en commitment bij het aanpakken van de openbare ruimte
- te veel plekken met een ondefinieerbaar karakter
- verrommeling publieke ruimte
- negeren van demografische veranderingen
- onvoldoende oog voor duurzaamheid
- geen architectuuroverleg

De kritische opmerkingen van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur hadden mede hun weerslag op het debatprogramma dat in het kader van Rotterdam City of Architecture werd georganiseerd. Zo valt te lezen op pagina 12 van het eindverslag van deze omvangrijke, een jaar durende manifestatie: "Sinds eind jaren negentig zijn er ook kritische geluiden te horen, over het ontbreken van vernieuwende architectuur en internationaal aansprekende en toonaangevende projecten. Opdrachtgevers wordt vaak gebrek aan durf verweten en de betrokken diensten gebrek aan visie. Tegelijkertijd is er de vraag waarom de stad geen gebruik maakt van de vele interessante architectenbureaus die Rotterdam als vestigingsplaats hebben gekozen". Om een impuls te geven aan het architectuurklimaat organiseerde Architectuur Instituut Rotterdam onder andere het debat Reviewing Rotterdam met enkele internationaal vooraanstaande architectuurcritici.

Op 26 september 2007 wijdde de commissie Fysieke Infrastructuur van de Rotterdamse gemeenteraad een speciaal debat aan de notitie. Namens de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur lichtte Maartje Lammers de notitie toe. Ook voorzitter Ruud Brouwers van de welstandscommissie nam aan het debat deel.

Alle fracties ondersteunden het belang van het ongevraagd advies van de Raad. Het is een goede zaak als het College er voor zorg draagt dat de architectuur in de 'architectuurstad Rotterdam' van een hoge kwaliteit is. Vanuit verschillende hoeken is op die kwaliteit kritisch gereageerd. In het advies wordt gezegd dat de afgelopen jaren de nadruk meer lag op de bouwproductie dan de bouwfantasie. Aaron Betsky, voormalig directeur van het Nederlands Architectuurinstituut, stelde, aldus voorzitter Brouwer van de Welstandscommissie, dat de kwaliteit van de architectuur in Rotterdam dat van een middelgrote Amerikaanse provinciestad niet te boven gaat.

Een aantal fracties drong er op aan om - in navolging van het advies - een stadsbouwmeester aan te stellen.

Alle fracties stemden in met het advies om jonge architectenbureaus meer kansen te geven.

Niet iedereen was het eens met het gestelde dat de welstandscommissie een rem is op de artistieke vrijheid van architecten. De zogenoemde 'Koepelnota' van de welstandscommissie biedt een uitstekend kader voor architecten.

Voorzitter Brouwer van de welstandscommissie bevestigde dat de welstandscommissie in Rotterdam geen 'countervailing power' wil zijn. De Koepelnota geeft argumenten die verwerkt worden in het stedenbouwkundig plan. Die gaat weer vooraf aan kwaliteitseisen die worden gesteld. Een welstandscommissie is iets anders dan de gemeentelijke klankbordgroep die door de wethouder is ingesteld. De welstandscommissie beoordeelt ingediende bouwaanvragen terwijl de klankbordgroep vanuit een bredere invalshoek in een vroegtijdig stadium een visie ontwikkelt over het te voeren architectuurbeleid.

Wethouder Wonen en Ruimtelijke ordening stelde dat kwaliteitseisen niet ten koste mogen gaan van de productiesnelheid. En prachtige architectuur die niet verkoopt is ook niet gewenst. Hij was het eens met die fracties die stellen dat de welstandscommissie goed functioneert in Rotterdam. Het is wel goed dat er daarnaast een totaalvisie wordt ontwikkeld. Dat zou via een bouwmeester kunnen, maar dat is voor een stad als Rotterdam niet te doen. Er is te veel aan de hand. Het moet ook niet iemand zijn in dienst van de gemeente. De stadsbouwmeester van Den Haag is een ambtenaar, dat model wil Rotterdam niet. In Rotterdam wordt al gewerkt met supervisors per gebied. Denk aan de Kop van Zuid, aan het Laurenskwartier en stationskwartier. De supervisor adviseert op kwaliteit en integraliteit. Daarnaast is er dus de klankbordgroep die op gemeentelijk niveau met een integrale visie en vanuit verschillende maatschappelijke invalshoeken naar de architectuur kijkt.

De wethouder stelde dat de overheid slechts in zeer beperkte mate eigen opdrachten geeft. Maar er is ook veel mogelijk via 'goed opdrachtgeverschap'. Daarover praat de gemeente met woningcorporaties en projectontwikkelaars. Er is meer mogelijk in de relationele sfeer dan op basis van regelgeving. De wethouder is gevoelig voor het geopperde voorstel om in de klankbordgroep een jonge architect op te nemen. Het voorstel om te komen tot een prijs voor goed opdrachtgeverschap neemt hij niet over, er zijn al genoeg prijzen in deze sfeer.

In een toelichting bevestigt Maartje Lammers namens de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur nog eens dat de opmerkingen over de welstandscommissie niet beschouwd moeten worden als kritiek. De opmerkingen over de remmende werking van de welstandscommissie waren afgeleid van de kritiek die bij sommige politieke partijen tijdens de verkiezingen te horen was. Daarom werden een aantal wenselijkheden omtrent het functioneren van welstandscommissies geformuleerd. Die in Rotterdam functioneert juist goed.

De positie van jonge bureaus rechtvaardigt een soepeler toepassing van regelgeving zodat ook zij meer kansen krijgen.

Wethouder Wonen en Ruimtelijke ordening vat de conclusies samen:

- de klankbordgroep fungeert als een systeem van 'meervoudig stadsbouwmeester' en past bij de maat en het niveau van Rotterdam
- in de gebieden functioneren supervisors
- bekeken wordt hoe de mogelijkheden voor jonge bureaus kunnen worden vergroot
- in de klankbordgroep wordt een vertegenwoordiger namens de jonge bureaus opgenomen

Als aanvulling op het afgesloten architectuurjaar organiseerde de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur in januari 2008 een debat in de reeks: 'de gelukkige stad' met als gasten: Astrid Sanson, directeur stadsontwikkeling bij de dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting; Koen Kamstra, FARO Architecten en Patrick van der Klooster, directeur Architectuur Instituut Rotterdam (AIR) en gespreksleider: Lucas Verweij, directeur masteropleiding academie van Bouwkunst. Koen Kamstra ontwikkelde een architectuursmaakttest op internet waarin deelnemers cijfers kunnen geven aan gebouwen. "De smaak van de leek is diverser dan we aanvankelijk dachten. Enkele cliché's kloppen nog wel: Zwarte dozen scoren niet bij de leek, terwijl de architect niet van retro houdt.", aldus Kamstra. Van der Klooster wijst op het belang van de openbare ruimte. "De omwonende zou je als inspiratiebron kunnen gebruiken." Ook Sanson bevestigt dat: "De betrokkenheid van de gebruiker is zeker te waarderen. Het is ook niet waar dat de ontwerper alleen alles bepaalt. We proberen een gemiddelde te vinden. Je kunt ook niet de hele stad laten meebeslissen." Volgens Sanson wordt er wel

steeds meer onderzoek gedaan naar gebruik en beleving van de buitenruimte. Maar deze zijn niet gericht op architectuur. Alle betrokkenen zijn het er over eens dat er meer onderzoek gedaan zou kunnen worden naar de relatie tussen architectuur en geluksbeleving.